

מגמות יסוד בתנועת חמאס ממבצע "צוק איתן" ועד "חרבות ברזל"

במהלך כ־15 שנה הקימה חמאס צבא של ממש בעזרת מנגנוני התנועה בחו"ל, וערכה את ההתאמות הנדרשות במבנה הארגוני שלה. הכול לטובת תוכנית מבצעית התקפית, שיישמו בשטחה הריבוני של ישראל ב־7 באוקטובר, ועתידה להילמד דורות רבים קדימה במיטב המכללות הצבאיות. מאמר על הצד האחר של הגבעה: חמש מגמות מרכזיות בתנועת חמאס בשנים 2014-2023 אל מול יעדי העל ויעדי המשנה שלה

מפגן של מחבלי חמאס. הזרוע הצבאית של חמאס, שבמהותה היא ארגון לומד, הפיקה לקחים ממבצע "צוק איתן" והטמיעה אותם בבניין הכוח שלה. מקור: אתר צה"ל

אינה מקרית. תחילתו של מיזם צעדות השיבה ביום האדמה ב־30 במרס סיים תקופה בת שלוש שנים וחצי שהייתה רגועה באופן יחסי בגזרת הרצועה, ופתח תקופה סוערת שכללה הפרות סדר על הגדר וכ־15 סבבי לחימה בתדירות גוברת והולכת ובעוצמות משתנות. ואולם כדי להבין טוב יותר כיצד הגענו לשבת המדממת של 7 באוקטובר 2023, ובפרט כיצד תנועת חמאס בעזה בנתה צבא טרור בהיקף כזה ברצועת עזה, נדרש ניתוח עמוק יותר, שלכל הפחות יתחיל בנקודת הסיום של מבצע "צוק איתן" בקיץ 2014.

מאמר זה מתמקד בצד האחר של הגבעה, ומטרתו להצביע על חמש מגמות מרכזיות בתנועת חמאס בשנים 2014-2023

ב-7 במרס 2024 הפיץ צה"ל את הפקודה המטכ"לית לתחקור האירועים שקדמו למלחמת "חרבות ברזל" ועד לשלב שבו הושגה שליטה ביטחונית בנגב המערבי. חטיבת הזמן שאליה התייחסה הפקודה עוסקת בשנים 2018-2023, מתחילתן של צעדות השיבה בגבול הרצועה, שזכו לשם הקוד הצה"לי אירועי "שומרי הסף", ועד לפלישת חמאס לשטח ישראל ולשלושת הימים הראשונים שבהם פעל צה"ל לטיהור השטח מנוכחות אויב. שניים מתוך ארבעת מוקדי התחקור העיקריים נועדו לבחון את המענה האופרטיבי לאיום שנשקף מרצועת עזה ואת תפיסת המודיעין והאויב באותן חמש השנים, בעוד השניים האחרים עוסקים במסגרת זמן מצומצמת באוקטובר 2023.¹ הבחירה בשנת 2018 ובאירועי "שומרי הסף" כנקודת הפתיחה

רס"ן (מיל') גיא אביעד, לשעבר קצין וחוקר במחלקת ההיסטוריה של צה"ל. השתתף בצוותי תחקור מטכ"ליים שעסקו בלחימה בעזה בשנים 2014-2021, ומחבר הספר לקסיקון חמאס

בחירות, אי שם בעתיד.

המצרף בין יעדי חמאס, שהיו המצפן והפרוגרמה של התנועה, ובין המגמות המרכזיות שפקדו אותה בעשור האחרון, עשוי לסרטט בצורה בהירה את הנתב שהוביל את התנועה לפלוש ב-7 באוקטובר 2023 לשטחה של ישראל.

ממשל חמאס ברצועת עזה - מאמצי שיקום ואתגרי שלטון

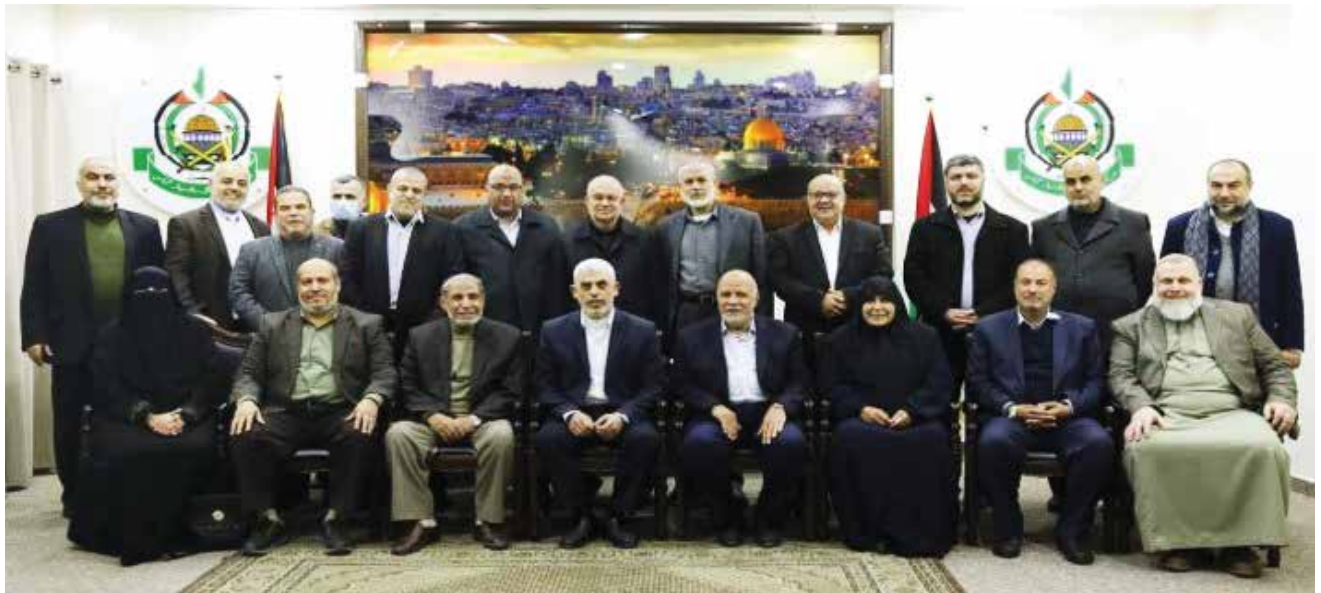
מבצע "צוק איתן" הסתיים ב-26 באוגוסט 2014, בתום 50 ימי לחימה, ועד אז נחשב לעימות ההרסני והקטלני ביותר שידעה רצועת עזה, בוודאי מאז כיבושה במלחמת ששת הימים. לפלסטינים היו כ-2,200 הרוגים ופי חמישה מכך פצועים, למעלה מ-17 אלף יחידות דויר נפגעו ברמות שונות, 171 מסגדים נהרסו, מהם 69 באורח מלא, ומוסדות ציבור נוספים כמו מרפאות ובתי ספר ספגו נזק ניכר.² בכל האמור לתנועת חמאס, המערכה הממושכת גרמה לה לרווח ולהפסד כאחד. בכף הזכות, ההנהגה הפוליטית שלה לא נפגעה, ומערך הפיקוד והשליטה של הזרוע הצבאית נותר ברובו על כנו. במהלך הלחימה שמרה הזרוע הצבאית על רציפות בשיגור רקטות לשטח ישראל, ועלה בידה לשתק את החיים באזור הדרום. נוסף על כך, עלה בידי פעילי הזרוע הצבאית להסב לצה"ל 70 הרוגים וכ-1,400 פצועים, ולתפיסת חמאס, הימנעות צה"ל מתמרון לעומק הרצועה נחשבה הישג. בכף החובה, היו לחמאס מאות הרוגים ופצועים, ודרג הפיקוד הצבאי שלה בדרום הרצועה נפגע עם חיסולם של מוחמד אבו-שמאלה, מפקד המרחב הדרומי בגדודי עז אל-דין אל-קסאם, וראא'ד אל-עטאר, מפקד חטיבת רפיח. נוסף על כך, סוכלה תוכניתם המקורית לפשוט על יישובי עוטף עזה דרך תת-הקרקע, ונפגעו 32 צירי מנהור התקפי. גם בכל האמור ליכולות להסב נזק כבד לישראל, הן באמצעות ירי תלול מסלול הן באמצעות "הפתעות" כמו נחיתה מהים ושיגור כטב"מים נושאי חימוש, ההצלחה הייתה חלקית בלבד. הזרוע הצבאית של חמאס, שבמהותה היא ארגון לומד, הפיקה לקחים שעתידים להיטמע בבניין הכוח העתידי, שעליו ידובר בהמשך, והתמקדה בהרחבת המערך התת-קרקעי בתוך הרצועה, בהגדלה ניכרת של כוחות הנוח'בה ובפיתוח "הפתעות" בממדי הלחימה השונים.

בראש ובראשונה הקדיש ממשל חמאס ברצועת עזה את מאמציו לשיקום ההריסות ולקידום פרויקטים מרכזיים לרווחת האוכלוסייה, בסיוע מענקים ותרומות שהתקבלו משורה של מדינות. ב-12 באוקטובר 2014 התכנסה בקהיר ועידה בהשתתפות כ-50 מדינות אסלאמיות, ערביות ומערביות במטרה לדון בשיקומה של רצועת עזה. במהלכה ניתנו התחייבויות בסך כחמישה מיליארדי דולרים לטובת

אל מול יעדי העל ויעדי המשנה שלה. תנועת חמאס אשר השתלטה בכוח על רצועת עזה ביוני 2007 שמה לה למטרה לשמור על שלטונה, ומאז נקטה שיטות מגוונות לשבירת המצור שלתפיסתה השיתה עליה ישראל. הרצון של ממשל חמאס לספק את צורכי האוכלוסייה, בד בבד עם הברחה "סיטונאית" של חומרי גלם ואמל"ח, נתפסו כבעלי חשיבות לביצור שלטונה מבית וכתנאי הכרחי למימוש שני יעדי-על נוספים הנוגעים הן לזירה הפנים-פלסטינית הן למאבק המזוין בישראל. תנועת חמאס ראתה עצמה, בראייה ארוכת טווח, אלטרנטיבה לאש"ף. הצטרפותה לתהליך הפוליטי בשנים 2005-2006 והשתתפותה במערכות הבחירות המקומיות והכלליות, סימנו את תחילתו של תהליך השתלטות בגישה עקיפה אך לגיטימית, בעוד ב-7200 בחרה בעימות חזיתי וכוננה ממשל משלה ברצועה. במקביל, חמאס לא נטשה את החזון האידיאולוגי שלה ליזום מערכה עם ישראל שתזרוז את קיצה. לפיכך התנועה ברצועת עזה ניצלה את תקופות הרגיעה הביטחונית לבניין כוח ולהתעצמות, בעוד השלוחה שלה בגדה המערבית שימרה את הלחימה בישראל כביטוי לכך שדרך ההתנגדות מעולם לא נזנחה. בתקופה הנדונה חלה מעת לעת התנגשות בין היעדים השונים. לדוגמה: היוזמה לחמם את קו הגבול בשנים 2018-2019 פגעה ברגיעה אך נועדה להביא להתרופפות המצור על הרצועה, לסחוט הטבות כלכליות ולחזק את ממשל חמאס ברצועה. דוגמה נוספת היא העימות המהותי שיזמה חמאס במאי 2021, אשר הפר את הרגיעה ולכאורה פגע בהתעצמותה. ואולם בפועל, המהלך שימש כלי לניגוח הרש"פ (הרשות הפלסטינית), על רקע ההחלטה לבטל את הבחירות למועצה המחוקקת ולנשיאות, ושירת את מטרתה ארוכת הטווח לצבור עוד אהדה בחברה הפלסטינית לקראת

הרשים 1: מגמות מרכזיות בתנועת חמאס בשנים 2014-2023

הלשכה המדינית של חמאס אשר נבחרה ב־2021. הייצוג של רצועת עזה בגוף קבלת ההחלטות העליון של חמאס גדל עם בחירתם של אישים כמו חליל חיה ופתחי חמאד לשורותיו. מקור: paltoday (אתר חדשות המזוהה עם גא"פ)

כפועל יוצא מכך, אספקת החשמל ברצועה שובשה ותושביה זכו בדרך כלל לארבע שעות חשמל יומיות, היה קושי להפעיל בתי חולים ומפעלים באופן רצוף בהיעדר מקור אנרגטי, ואחוזי האבטלה האמירו. ניסיון להגיע לפיוס עם הרש"פ לא צלח, ולפיכך הגיעו בחמאס למסקנה כי הסלמה עם ישראל עתידה לשמש כלי לסחיטת הטבות. צעדות השיבה העלו את המתחיות הביטחוניות בגבול הרצועה אך גם הביאו למעורבות בין-לאומית, שסיפקה לממשל חמאס פתרון ראוי. באישורה של ישראל העבירה קטר מדי חודש מימון למשכורות של אלפי פקידים, לקניית דלק לתחנת הכוח ולמתן סיוע של 100 דולר לכ-100 אלף משפחות נזקקות. באופן זה, עלה בידי תנועת חמאס לייצב את הממשל בהנהגתה ברצועה, לספק לתושבים צרכים בסיסיים ואף יותר מכך, ולצלוח את אתגרי מגפת הקורונה שהערימו עליה קשיים נוספים.

שינויים ארגוניים בתנועת חמאס

נוסף על ההתמודדות עם המורכבות שהייתה כרוכה בניהול חיי היום-יום ברצועת עזה, ערכה תנועת חמאס לאחר "צוק איתן" שורה של שינויים במבנה הארגוני שלה, אשר עיצבו מחדש את מנגנוניה ושדרגו את בניין הכוח שלה. ראשית, מונו בצמרת הפיקוד של הזרוע הצבאית ברצועה מפקדים חדשים תחת אלה שנהרגו. מוחמד סנואר, שעד אז פיקד על חטיבת חאן יונס בגדודי עז אל-דין אל-קסאם, היה למפקד מרחב דרום הרצועה במקום מוחמד אבו-שמאלה, ראפע סלאמה החליפו בפיקוד על חטיבת חאן יונס, ומוחמד שבאנה מונה למפקד חטיבת רפיח במקומו של ראא'ד אל-עטאר. לאחר מבצע "שומר החומות" חל שינוי נוסף בדרג המח"טים: עז אל-דין חדאד מונה למפקד חטיבת עזה במקום באסם עיסא שנהרג. לעומת זאת, דרג מפקדי הגדודים שכמעט לא נפגעו ידע תזווות מינוריות, ומפקדים ותיקים כמו ויסאם פרחאת, מג'ד שג'אעיה, ואברהים ביארי, מג'ד מרכז ג'באליה, המשיכו בבניין הכוח בתא

העניין. התורמת העיקרית הייתה נסיכות קטר.³ בשנים הבאות ידעה הרצועה תנופת בנייה חסרת תקדים, והדגש הושם על הקמת שכונות ובתי חולים חדשים ועל שיפוץ המסגדים שנפגעו ב"צוק איתן". בין הפרויקטים הבולטים אפשר למנות את הקמת העיר חמד מצפון לחאן יונס, שכללה כ-3,000 יחידות דיור ומבני ציבור בעלות של 113 מיליון דולר במימון קטר;⁴ בניית 600 יחידות דיור בשכונת שיח' חליפה בן זאיד בעלות של 20 מיליון דולר, במימון איחוד האמירויות הערביות;⁵ בניית 320 יחידות דיור בעיירה ג'חר אל-דיכ בעלות של 14 מיליון דולר, במימון אגודת תיקה הטורקית;⁶ הקמת היכל בית המשפט העליון וקריית המשפט בעיר זהראא' במרכז הרצועה בעלות של 11 מיליון דולר, במימון קטר;⁷ הקמת בית החולים על שם האמיר חמד בן חליפה אל-ת'אני לשיקום ולפרוטזות במערב העיר עזה, בעלות של 16 מיליון דולר, במימון קטר,⁸ ועוד.

חמאס לא נטשה את החזון האידאולוגי שלה ליזום מערכה עם ישראל שתזרז את קיצה. לפיכך התנועה ברצועת עזה ניצלה את תקופות הרגיעה הביטחונית לבניין כוח ולהתעצמות, בעוד השלוחה שלה בגדה המערבית שימרה את הלחימה בישראל כביטוי לכך שדרך ההתנגדות מעולם לא נזנחה

לצד מגמות הפיתוח ברצועה ידע ממשל חמאס קשיים ואתגרים ניכרים בתקופה הנדונה, שהלכו וגברו מאמצע 2017. אבו-מאזן, נשיא הרש"פ, החליט לקצץ אחוז ניכר משכר הפקידים ברצועת עזה ולבטל את ההנחה על מס הבלו על דלקים, במטרה להחליש את ממשל חמאס. נוסף על כך, החליט נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ להקפיא אחוז ניכר מתקציב אוני"א.

תרשים 2: גדודי עז אלדין אל-קסאם ברצועת עזה: תפיסת ההפעלה ואבני בניין הכוח

השטח שבפיקודם. שינוי כוח אדם חשוב נערך גם במנגנוני ביטחון הפנים ברצועה: בדצמבר 2015 מונה תאופיק אבו-נעים, שותפם לתא המאסר של יחיא סנואר ורוחי מִשתהא, ומשוחרר עסקת שליט, לממונה על המנגנונים במקומו של צלאח אבו-שרח.⁹ חילופי גברי אלה הכשירו את הקרקע לעלייתו של יחיא סנואר, ולהפיכתו לאיש החזק ברצועה ולשליטתו בכל מוקדי הכוח בתנועה שם.

שינויים מהותיים יותר חלו בדרכי ההנהגה הפוליטית של

ובהברחתם לתוך הרצועה. גוף זה, שהעסיק מוקדי ידע ברחבי העולם האסלאמי - דוגמת מוחמד זוארי, שפיתח כטב"מים וכלי שיט תת-מימיים וחוסל בדצמבר 2016 בתוניסיה, ופאדי אל-בטש, מהנדס חשמל שחוסל באפריל 2018 במלזיה - עמד בקשר הדוק עם מערך הייצור והפיתוח של הזרוע הצבאית של חמאס. בדרך כלל היו אנשי מקבלים דרישות מבצעיות ממהנדסי התנועה ברצועת עזה, ונהגו לתרגם אותן למוצרים, לאמל"ח ולידע טכני שהיו מוחדרים לתוכה בסוף התהליך, ובכך נתנו דחיפה לבניין כוח צבאי גדול.

לבד מכך, הוקמו עוד שני גופים שנועדו להרחיב את פעילות הטרור של חמאס בגדה המערבית ובדרום לבנון. ברצועת עזה הוקם על טהרת משוחררי עסקת שליט שמוצאם מאיו"ש, מטה הגדה אשר הכווין טרור מרחוק. אותם אסירים לשעבר חילקו את הגדה לשלושה מרחבים גאוגרפיים, גייסו פעילים, שלחו כספים ותוכניות פעולה וחתרו להוצאת פיגועי טרור קשים בשטחים ובעומק ישראל. עלה בידם להקים בעשור האחרון חוליות מבצעיות רבות ומעבדות נפץ שרובן ככולן סוכלו. בדרום לבנון ייסד אל-עארורי שלוחת חמאס שנועדה, בטווח הרחוק, לאתגר את ישראל גם מצפון. באישור חזבאללה, גויסו עשרות פעילים מקרב תושבי מחנות הפליטים הפלסטיניים בציר החוף הלבנוני, שהוכשרו לירי רקטות, והוקמו מחסני אמל"ח לקראת יום פקודה.

חתירה לפיוס פנים-פלסטיני

לצד ניסיונותיה של חמאס לשפר את חיי התושבים ברצועת עזה בסיוע מענקים ותרומות ממדינות מבחוץ, לחזק את מנגנוני התנועה בכל מרכזי הכובד שלה ולהרחיב את פעילותם "בפנים" ו"בחוץ", נותר בעינו הפילוג בחברה הפלסטינית. מאז ההשתלטות האלימה של חמאס על רצועת עזה ביוני 2007, חל בידול בין אזור זה ובין הרש"פ בהובלת פתח בשטחי A בגדה המערבית. אומנם, הרש"פ מימנה חלק ניכר ממשכורות הפקידים ברצועה במהלך עשור נוסף, אך האיבה בין שתי התנועות כמעט לא ניתנה לאיחוי. דומה כי פתח מעולם לא השלימה עם תבוסתה בבחירות בינואר 2006 למועצה המחוקקת, וודאי לא ששה לספוג הפסד נוסף בבחירות עתידיות לגוף זה ולנשיאות. בראיית חמאס, ההימנעות המכוונת של הרש"פ מסבב בחירות חדש שִמטה מתנועת חמאס את היכולת לתרגם את האהדה

התנועה, הן "בפנים" הן "בחוץ". בפברואר 2017 נבחר יחיא סנואר לראש הלשכה המדינית של חמאס ברצועת עזה, במקום אסמאעיל הניה, אשר נבחר שלושה חודשים אחר כך לראש הלשכה המדינית של חמאס בחו"ל ולמנהיג התנועה בפועל. לבחירות אלה, שתוצאותיהן חזרו על עצמן גם בתחילת 2021, היו כמה השלכות. חאלד משעל שהנהיג את חמאס במשך 22 שנה זו הצידה, והדבר אפשר לחמאס להדק מחדש את היחסים עם איראן, לאחר שהאחרונה ראתה בו אישיות בלתי רצויה לנוכח החלטתו להפנות גב לסוריה ולהוציא ממנה את משרדי התנועה. גם בחירתו של צאלח אל-עארורי, שהיה מקורב להנהגת חזבאללה והתגורר חלק מהזמן בבירות, לסגנו של הניה, סייעה למגמה זו. נוסף על כך, גדל הייצוג של רצועת עזה בגוף קבלת ההחלטות העליון של חמאס, עם בחירתם של אישים כמו חליל חיה ופתחי חמאד לשורותיו.¹⁰ כפועל יוצא מכך, גם עמדותיהם הניציות קיבלו משקל רב יותר והקצינו אף יותר את מדיניות חמאס. בלשכה המדינית של חמאס ברצועת עזה הודקו עוד יותר הקשרים בין הדרג הפוליטי לזרוע הצבאית בשל העובדה שהאחים יחיא ומוחמד סנואר החזיקו בעמדות מפתח לנוכח בחירתו של מרואן עיסא, רמטכ"ל חמאס בפועל, במרס 2021, כחבר מן המניין בלשכה המדינית של חמאס ברצועת עזה.¹¹

חאלד משעל שהנהיג את חמאס במשך 22 שנה זו הצידה, והדבר אפשר לחמאס להדק מחדש את היחסים עם איראן, לאחר שהאחרונה ראתה בו אישיות בלתי רצויה לנוכח החלטתו להפנות גב לסוריה ולהוציא ממנה את משרדי התנועה

מבנה תנועת חמאס עבר שדרוג גם עם הקמת מנגנונים חדשים או עיבוים של גופים קיימים ברבים ממשוחררי עסקת שליט שהוגלו לחו"ל או לרצועת עזה. בטורקיה, שהפכה לבסיס פעולה עיקרי של חמאס, ישבה המחלקה הפיננסית בראשות זאהר ג'בארין, ממייסדי הזרוע הצבאית בצפון השומרון בתחילת שנות ה-90. מחלקה זו חלשה על נכסי הארגון ועל רשת של חלפנים אשר החדירו לרצועה כסף בהיקף ניכר. עוד פעלה בטורקיה לשכת הבינוי אשר עסקה ברכישת ידע צבאי וחומרי גלם

תרשים 3: תכנון אופרטיבי להגנה ולהתקפה

את חמאס מאוהב לאויב. תהליכים אלה געגו הן בתמיכה הכספית שהגיעה מאיראן, הן במערך ההברחות בגבול מצרים, שספג פגיעה מרכזית בשעתו, ודרדרו את תנאי המחיה ברצועת עזה. כפועל יוצא מכך נחתם הסכם שאטי, והוחלט על הקמת ממשלת ההסכמה הלאומית ועל היערכות לבחירות.¹² ואולם הבידול בין הגדה לרצועה נותר בעינו, בחירות לא התקיימו וחמאס התרעמה על חוסר נכונותה של הרש"פ לסייע בשיקום החיים ברצועת עזה לאחר ההרס הרב שנגרם ב"צוק איתן".

הניסיון השני להגיע לפיוס פנים-פלסטיני אירע באוקטובר 2017. בעקבות החלטת נשיא הרש"פ אבו-מאזן חודשים מספר קודם לכן, לקצץ בשכר הפקידים ברצועת עזה ולבטל את ההנחה על מס הבלו, על דלקים, נקלע ממשל חמאס למצוקה גדולה מקודמתה. הכסף למימון תחנת הכוח בנציראת אזל, חלו שיבושים חמורים באספקת החשמל לתושבים ונפגעו שירותים חיוניים בסיסיים. כפועל יוצא מכך נחתם הסכם קהיר, שלפיו ניאותה חמאס להעביר את הסמכות לניהול הרצועה ולניהול המעברים לידי ממשלת הרש"פ.¹³ ואולם לנוכח העובדה שאבו-מאזן לא הסיר את הסנקציות שהטיל על הרצועה וגם לא הראה נכונות לשלב נציגי חמאס בממשלת אחדות מורחבת, גם הסכם זה נותר בעיקר על הנייר. חמאס האשימה את אבו-מאזן כשותף פעיל במצור שהוטל על הרצועה, ובהמשך חתרה להביא להסלמה מבוקרת לאורך גדר הגבול עם ישראל כדי להשיג הטבות כלכליות ממצרים ומקטר.

הניסיון השלישי להגיע לפיוס פנים-פלסטיני חל בסוף 2020 ובתחילת 2021. בעקבות התפרצותה של מגפת הקורונה חלה החמרה נוספת במצב הכלכלי ברצועת עזה. האתגרים הבריאותיים שהיו נחלת העולם כולו הביאו להקפאת המשק ברצועת עזה ולאבטלה בהיקף גבוה, שדרדר משפחות רבות לעוני מחפיר. כפועל יוצא מכך, נערכו שורה של סבבי שיחות בין חמאס ופתח בבירות, בדוחא ובאיסטנבול אשר הובילו להסכמה לסיים את הפילוג, לערוך בחירות למועצה המחוקקת במאי 2021 ולנשיאות חודשיים אחר כך, ולבחון מחדש את מבנה

שלה זכתה בגדה לכדי השתלטות חוקית על מוסדות הרש"פ, ולהפיכתה לנציג הלגיטימי של הפלסטינים על פני פתח ואש"ף. חרף הדם הרע שזרם בין שתי התנועות נעשו בעשור האחרון לפחות שלושה ניסיונות מהותיים מצד חמאס להגיע לפיוס פנים-פלסטיני ולעגנו בהסכם בתיווך חיצוני. המניע העיקרי למאמצים אלה נבע לא בהכרח מתוך רצון כן לאחות את הקרע, אלא מתוך המצוקה הכלכלית שבה היה נתון ממשל חמאס ברצועה. מאחר ששרידותו הייתה כאמור יעד-על, גילתה חמאס מעת לעת נכונות להגמיש עמדות מול הרש"פ כדי לתחוק את שלטונה שם, אך בה בעת ידעה לשלב זאת גם בדרישה לעריכת בחירות חדשות למועצה המחוקקת ולנשיאות כדי להשיג את יעדה להשתלט על הרש"פ.

בראיית חמאס, ההימנעות המכוונת של הרש"פ מסבב בחירות חדש שְמטה מתנועת חמאס את היכולת לתרגם את האהדה שלה זכתה בגדה לכדי השתלטות חוקית על מוסדות הרש"פ, ולהפיכתה לנציג הלגיטימי של הפלסטינים על פני פתח ואש"ף

הניסיון הראשון להגיע לפיוס פנים-פלסטיני אירע באפריל 2014. תנועת חמאס נקלעה למצוקה בשל כמה הימורים כושלים במהלך אירועי "האביב הערבי". עזיבתה את סוריה בשל ההערכה, שהתבררה כשגויה, כי סופו של משטר אסד קרב, הביאה לא רק לאובדן מאחז חשוב אלא גם לפגיעה ביחסים עם איראן, שסוריה הייתה בעלת ברית שלה ומרכיב חשוב בציר ההתנגדות שהקימה. כמו כן, חמאס הטילה את יהבה על משטר האחים המוסלמים במצרים ועל הנשיא מוחמד מורסי, שנבחר מטעמם. ואולם ההפיכה הצבאית בקיץ 2013 בהובלת שר ההגנה עבד אל-פתאח אל-סיסי, שלימים נבחר לנשיא, הפכה באחת

אש"ף¹⁴ ואולם החלטתו החד-צדדית של אבו-מאזן באפריל 2021 לדחות את הבחירות למועד בלתי ידוע, בתואנה שללא עריכתן גם במזרח ירושלים אין אפשרות לקיימן בכלל, סיכלה גם מאמץ זה ודחפה את חמאס לזיזם סבב אלימות מול ישראל. הכישלונות הסדרתיים בניסיונות להגיע לאחדות לאומית היו עדות לכך כי בסופו של דבר מדובר במשחק סכום אפס. חמאס לא הייתה מעוניינת שמימושו המלא של תהליך הפיוס יכפה עליה לפרק את הזרוע הצבאית מנשקה, לנתק קשריה עם איראן ולהכיר במידה זו או אחרת בישראל. פתח חתרה להחליש את ממשל חמאס ברצועת עזה ולהימנע פעם אחר פעם מהבטחתה לערוך בחירות למוסדות הרש"פ אשר, על פי הסקרים, היו מובילים להפסד שלה, ומכאן - לאיבוד השליטה על מוקדי הכוח לטובת חמאס.

צעדות השיבה וסבבי לחימה עם ישראל

המשבר הכלכלי הנמשך ברצועת עזה בתחילת 2018, על רקע התמסמסות הסכם הפיוס עם הרש"פ והיעדר אופק לשינוי מציאות זו, הוביל את הנהגת חמאס לאמץ גישה אקטיבית יותר, כדי להביא למפנה. יוזמה מקומית שקראה לפלסטינים לצעוד בהמוניהם לגדר הגבול עם ישראל אומצה עד מהרה על ידי חמאס כשיטת פעולה והפכה בשנים 2018-2019 לפרויקט הדגל של התנועה. התקבלה, אפוא, החלטה לזיזם את צעדות השיבה מדי יום שישי, בין יום האדמה שחל ב-30 במרס ובין יום הנכבה ב-15 במאי, שבמסגרתן אלפי פלסטינים יתקרבו לגדר הגבול ויתעמתו עם כוחות צה"ל באמצעים קרים. לשם כך הוקמו חמישה מחנות אוהלים ממזרח למחנה הפליטים ג'באליא, לעזה, למחנה הפליטים אל-ברייג', לח'אן יונס ולרפיח, שבהם נערכו מיצגים לאומיים, נישאו נאומים חוצבי להבות ומשם יצאו ההמונים להפרות סדר על הגדר. בהמשך, נפתח גם מוקד שישי בפנינה הצפון-מערבית של הרצועה, לא הרחק מקיבוץ וחוף זיקים מעבר לגבול. הצלחת המיזם בראיית חמאס הביאה להארכתו, ובמהלך למעלה משנה וחצי אלפים השחיתו את הגדר, הבעירו צמיגים, ידו אבנים, שיגרו בלוני תבערה ולעיתים אף שילבו אמצעים חמים לעבר חיילי צה"ל.

בצעדות השיבה נהרגו כ-250 פלסטינים ונפצעו אלפים רבים, בעיקר מיירי צלפים לעבר הגפיים התחתונות ומרימוני גז מדמיע. האלימות הגיעה לשיא ב-14 במאי 2018 עם ציון פתיחת השגרירות האמריקנית בירושלים, אז נהרגו 60 פלסטינים סמוך לגדר. חרף המחיר הכבד ששילמו תושבי הרצועה, מבחינת חמאס סללו צעדות השיבה את שביל הזהב. חמאס לקחה סיכון מחושב והעריכה כי הפרות הסדר על הגדר לא יובילו למערכה שאין היא ערוכה אליה בעת ההיא, ומנגד ישראל תהיה מוגבלת בתגובותיה נוכח אירועים שהיו בסף הנמוך של הלחימה. עד מהרה הערכה זו התבררה כנכונה וכזו שפירות רבים לצידה. חמאס הצליחה להחזיר את הסוגיה הפלסטינית ואת מצוקותיה של רצועת עזה לסדר היום העולמי, ובה בעת להשחיר את פניה של ישראל בשל כמות הנפגעים הגדולה. נוסף על כך, הפכו צעדות השיבה לאמצעי לחץ חשוב לשם קבלת הטבות כלכליות וכלי לעקיפת הסנקציות של הרש"פ. בחסות בין-לאומית ובהסכמה ישראלית נוסד מנגנון בסיוע קטר להעברת כספים ודלק לרצועה, ודרך מעברי רפיח וכרם שלום הוזרמו סחורות פנימה. כך, אפוא, כל אימת שחל עיכוב בהעברת הסיוע או כשראשי חמאס לא היו שבעי רצון מקצב האספקה, אפשר

היה להגביר את היקף האלימות על הגדר ולהוביל להישגים בתמורה לשקט.

בד בבד עם צעדות השיבה שנתפסו כלחימה מוגבלת ובעצמות נמוכה, נערכו בשנים 2018-2023 כ-15 סבבי לחימה בין ישראל ובין רצועת עזה, שהתאפיינו במהלומות אש מנגד משני הצדדים, נעדרו תמרון קרקעי, ושיעור האבדות בהם היה נמוך למדי. שלוש פעמים החלו הסבבים כתוצאה משיגורים שגויים שנבעו, לטענת הפלגים הפלסטיניים, מפגיעת ברקים או מתקלות טכניות - שיגור לבאר שבע שב-17 באוקטובר 2018, שיגור לגוש דן ב-14 במרס 2019 ושיגור למושב משמרת בשרון ב-25 במרס 2019. לעיתים, הסבבים נבעו מתוך יוזמה ישראלית בעיקר נגד גא"פ (ג'האד אסלאמי פלסטיני), כתגובה לפיגועי צליפה על הגדר או לשיגורי רקטות לשטח ישראל. סבבים אלה ארכו בדרך כלל בין יומיים לחמישה ימים ונפתחו בסיכול ממוקד של דמויות בכירות בפלוגות ירושלים, הזרוע הצבאית של גא"פ - מבצע "חגורה שחורה" בנובמבר 2019, שבו חוסל בהא' אבו אל-עטא, מבצע "עלות השחר" באוגוסט 2022, שבו חוסל תיסיר ג'עברי, ומבצע "מגן וחץ" במאי 2023 שבו חוסלו ח'ליל בהתיני, טארק עז אל-דין וג'האד ע'נאם. הסבבים הנותרים נפתחו ביוזמה פלסטינית, בדרך כלל על רקע העימותים בקרבת גדר הגבול, והיו קצרים בזמן. חמאס נמנעה בדרך כלל ממעורבות פעילה במרבית הסבבים ואפשרה לגא"פ, שפעלה עימה בתיאום הדוק למדי, להוביל אותם.

בחסות בין-לאומית ובהסכמה ישראלית נוסד מנגנון בסיוע קטר להעברת כספים ודלק לרצועה, ודרך מעברי רפיח וכרם שלום הוזרמו סחורות פנימה. כך, אפוא, כל אימת שחל עיכוב בהעברת הסיוע או כשראשי חמאס לא היו שבעי רצון מקצב האספקה, אפשר היה להגביר את היקף האלימות על הגדר ולהוביל להישגים בתמורה לשקט

עם זאת, היו בתקופה זו שתי חריגות, שבהן יזמה חמאס שני סבבי לחימה מרכזיים בשל פגיעה בדברים שהיו בנפשה. בנובמבר 2018 פתחה חמאס במבצע "חוד החרב" (חד אל-סיף) בעקבות חשיפת כוח של סירת מטכ"ל שפעל בשטח הרצועה, ובמאי 2021 במבצע "חרב ירושלים" (סיף אל-קדס), בשל מה שנתפס בעיניה כפרובוקציות ישראליות בירושלים. במקרה הראשון ראתה חמאס בפעולה הישראלית משום הפרת ריבונות וניסיון לפגוע בבניין הכוח שלה, בעוד המקרה השני - הפגיעה בהר הבית ובמתפללים בעיצומו של חודש הרמדאן - נתפס כחציית קו אדום המחייבת תגובה. שני מקרים אלה גררו תגובת נגד ישראלית חריפה, אך בהיעדר תמרון קרקעי, כפי שחמאס העריכה שיקרה, המחיר עבור עמידה על עקרונותיה השתלם. זאת ועוד, הימנעותה של ישראל מפעולה קרקעית ורצונה להרחיק ככל האפשר את סבב הלחימה הבא אפשרו לתהליך ההתעצמות של חמאס, על שלל מרכיביו, להימשך כמעט ללא הפרעה.

מבנה מגורים שרוף בקיבוץ בארי לאחר 7 באוקטובר. תרגילים רבים נערכו באופן שוטף, תוך שימוש במודלים שדימו את כוחות צה"ל ואת יישובי העוטף. צילום: יואב קרן

תפיסת ההפעלה ובניין הכוח של חמאס

המערכות החוזרות ונשנות בין ישראל ובין רצועת עזה, תדירותם הגבוהה של סבבי הלחימה בין צה"ל ובין הפלגים הפלסטיניים והמהומות הממושכות לאורך הגדר הפכו את הזרוע הצבאית של חמאס לארגון לומד. בתום כל מבצע או סבב בחן דרג הפיקוד שלה את מאזן ההישגים והכישלונות וידע להצביע על הנקודות לשימור או לשיפור. תקופות הרגיעה בין מופעי הלחימה נוצלו להפקת לקחים, להתבוננות עצמית לצורך איתור נקודות תורפה, למילוי מלאי התחמושת, בדגש על רקטות, ולשיפור דרכי הלחימה בעתיד. התבוננות שנלמדו הוטמעו בתהליך ההתעצמות ובתכנון האופרטיבי של חמאס, אשר נועדו לשרת את יעד העל שלה - מערכה עם ישראל שתכליתה

לקרב את קיצה ולהחיש את התפוררותה מבפנים.

ראשי הזרוע הצבאית של חמאס הכירו היטב את יחסי הכוחות בינם ובין צה"ל. הם הבינו כי מול עוצמת האש, בעיקר של חיל האוויר, ומול יכולות המודיעין המתקדמות בהיבטי תצפית והאזנה, יקשה עליהם להתמודד. לפיכך, הם תרו אחר קלף מנצח שיקזז את יכולות צה"ל מחד גיסא ויאפשר להם מיגון אפקטיבי ואורך נשימה מאידך גיסא. התווך התת-קרקעי, שלא היה זר לחמאס עוד מימי האנתפאדה השנייה, ואשר יעילותו הוכחה במלחמת לבנון השנייה בין ישראל לחזבאללה, נתפס כאמצעי המספק את שני הצרכים הללו. כפועל יוצא מכך, לאחר השתלטות חמאס על רצועת עזה ביוני 2007, ובפרט לאחר מבצע "עופרת יצוקה" בינואר 2009, הפך תת-הקרקע לאבן הראשה של תפיסת ההפעלה של חמאס, וכל המערכים הצבאיים שלה הורדו בהדרגה אל מתחת לפני הקרקע.¹⁵

במהלך 15 השנים האחרונות בנתה חמאס - לצד מערך מנהרות התקפיות, שנועדו להעביר את הלחימה לשטח ישראל, וברובן נחשפו במהלך "צוק איתן" ובמהלך בניית המכשול - מערך מסועף וייחודי בסוגו בעומק השטח הבנוי ברצועת עזה, הנאמד באורך של למעלה מ-500 ק"מ.¹⁶ מערך זה אפשר לכל מפקדי השטח הבכירים, בעיקר בדרגות מג"ד ומח"ט, לנהל מתת-הקרקע את הלחימה ובה בעת לשמור על הישרדותם האישית ועל שרשרת פיקוד מתפקדת. הטמנת מערך הייצור מתחת לאדמה, ובפרט של פסי ייצור רקטות בהיקף תעשייתי ושל מעבדות חבלה לייצור מטענים, גם הקשו על צה"ל לפגוע בתשתית אסטרטגית זו וגם אפשרו לחמאס אורך נשימה בהיבטי אמל"ח וניהול כלכלת חימוש גמישה תוך כדי לחימה. מערך חשוב נוסף שהורד למעבה האדמה היה מערך האש שכלל את הרקטות ואת המרגמות. חמאס בנתה אלפי בורות שיגור בכל רחבי הרצועה, שאפשרו ירי רקטות לטווחים שונים ובהפעלה מרחוק בלי לסכן את חוליות הירי בחשיפה. באופן זה התקשה חיל האוויר לפגוע בנקודות השיגור טרם הפעלתן, אנשי מערך האש של חמאס בדרך כלל נותרו חסויים, אפשר היה לשמור על רצף שיגורים בכמות ובאיכות לאורך זמן, ואף לנהל תוכנית אש סדורה ומתואמת מול מטרות במרחב, לצורכי

תודעה ולהעברת מסרים.

לצד ההישענות על תת-הקרקע כבסיס המתכלל את מרבית היכולות הצבאיות, בנתה חמאס את כוחה במהלך השנים באופן מכוון למימוש התכלית המבצעית ובהתאם לשיטת הפעולה הנבחרת שלה הן בהגנה הן בהתקפה. בניין הכוח שלה נבנה על בסיס חמש אבני יסוד - תכנון אופרטיבי, פיקוד ושליטה, כוח אדם, אמל"ח ואימונים והכשרות - והפך את הזרוע הצבאית של חמאס לצבא בעל מבנה היררכי ומערכים תומכי לחימה, הפועל בהתאם לתוכנית מבצעית סדורה ומצויד בכוח אדם מיומן ובאמל"ח מגוון.

● תכנון אופרטיבי - חמאס הכינה עצמה למערכה צבאית הן בהתקפה הן בהגנה, ובשני המצבים חתרה לכך שזו תהיה רב-זירתית, במטרה להקטין את היקף הפגיעה של צה"ל ברצועת עזה על ידי פיצול הקשב והמאמצים שלו. תוכנית ההתקפה של חמאס התמקדה בהעברת הלחימה לשטח ישראל, ושיטת הפעולה הייתה פריצה במפתיע של כוחות מובחרים, בהיקף ניכר, בעשרות נקודות לאורך קו הגבול. עד 2014 הכוונה הייתה להחדיר לנגב המערבי מאות פעילי נוח'בה דרך מנהרות חוצות גדר, אך "צוק איתן" סיכל זאת.¹⁷ לאחר 2014 ובפרט לאחר העבודות על המכשול, שהביאו בשנים 2017-2019 לגדיעתן של כ-20 מנהרות התקפיות, התמקדה חמאס בפלישה על הקרקע, תוך שילוב פעולות איגוף מהאוויר באמצעות כטב"מים וטרקטורונים מעופפים, ומהים על ידי נחיתה בסירות על חוף זיקים ושימוש בצוללנים. תזמון ההתקפה תוכנן למועד שבו ישראל תהיה מוכנה פחות וכוחותיה בקו יהיו מדוללים [הדממת פסח/הדממת סוכות/שבתות], באופן שיוביל למקסום הכוח ולמיטוט תפיסת ההגנה של ישראל בגזרת הרצועה. על ידי כך אפשר יהיה לגרום לנזק רב ולמספר אבדות גבוה, תוך הטלת אימה, ואף להשיג קלפי מייקוח לצורך עסקת חילופי אסירים בעלת ערך. בכל האמור לתוכנית ההגנה, ההערכה בחמאס הייתה כי תמרון עמוק של צה"ל ברצועת עזה בוא יבוא, בפרט אם וכאשר תמומש תוכנית ההתקפה. לנוכח האסימטריה המובהקת ביחסי

(יאסין 105) יוצר באופן המוני גם כן עד כדי הפיכתו לנשק אישי לפעילי הזרוע הצבאית על מנת שהשימוש המוגבר בו ישבש בבוא העת את התמרון של צה"ל ברצועת עזה. כמו כן, פותחו אמצעים שנועדו לעקוף את המכשול בגבול, כמו כטב"מים המסוגלים להטיל חימוש וכלי שיט תת-מימיים לחדירה מהים.

● אימונים והכשרות - הגדלת סד"כ הזרוע הצבאית, ייצור אמל"ח מגוון, הפקת לקחים מסבבי לחימה קודמים והטמעתם בתכנון האופרטיבי, היו כשלעצמם חשובים, אך לא מספיקים דיים כדי לממש את התכלית המבצעית. כדי להפוך את התוכנית למעשית, חמאס נדרשה להכשיר את אנשיה ליום פקודה, ולשם כך הקדישה הזרוע הצבאית חלק ניכר משגרת יומה לאימונים ולחניכה. חוברות הדרכה בתחומים צבאיים שונים הופצו הן באופן קשיח הן באופן דיגיטלי לפעילים, חלק ממגוויסי הזרוע הצבאית נשלחו לקורסים ולהשתלמויות בחו"ל, ותרגילים רבים נערכו באופן שוטף, תוך שימוש במודלים שדימו את כוחות צה"ל ואת יישובי העוטף. בין השאר, החל מ-2020 נערך מדי שנה בדצמבר, תרגיל מקיף תחת שם הקוד "המשענת האיתנה" אשר שילב את הזרועות הצבאיות של כל עשרת הפלגים ברצועה. אלה תרגלו במשותף ירי רקטות, הסתערות על מחנות צבא ויישובים אזרחיים, השתלטות על טנקים וחטיפת חיילים.

החל מ-2020 נערך מדי שנה בדצמבר, תרגיל מקיף תחת שם הקוד "המשענת האיתנה" אשר שילב את הזרועות הצבאיות של כל עשרת הפלגים ברצועה. אלה תרגלו במשותף ירי רקטות, הסתערות על מחנות צבא ויישובים אזרחיים, השתלטות על טנקים וחטיפת חיילים

סיכום

שימור ממשל חמאס ברצועת עזה בכל מחיר, בכלל זה מאמצים לפיוס פנים-פלסטיני שלא צלחו, היה תנאי יסוד לבניין הכוח של הזרוע הצבאית שלה כהכנה למערכה בישראל. במהלך כ-15 שנה הקימה חמאס בעמל רב צבא של ממש בעזרת מנגנוני התנועה בחו"ל וערכה את ההתאמות הנדרשות במבנה הארגוני שלה, בהתאם למבחני הזמן ולקריאת המציאות מבעד לעיניה. גם החיכוך התמידי שקיימה עם צה"ל בגבול הרצועה ובסבבי הלחימה חידד את יכולותיה והכשיר את פעיליה עקב בצד אגודל, בתהליך למידה ארוך טווח. כך, אפוא, ערב 7 באוקטובר 2023 עמד לרשותה כוח צבאי מאומן ומצויד היטב, מערך תת-קרקעי חסר תקדים בהיקפו ומערך אש אשר מנה אלפי רקטות ובורות שיגור. כל המרכיבים הללו שולבו בתוכנית מבצעית התקפית, שיושמה באופן מפתיע ומדויק כל כך בשטחה הריבוני של ישראל, ועתידה להילמד דורות רבים קדימה במיטב המכללות הצבאיות.

מאמר זה הוא פרי שיתוף פעולה בין "מערכות" למרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

הכוחות, ובהיעדר יכולת להתמודד עם חיל האוויר ואוגדות השריון, תכננה חמאס להערים קשיים על התמרון, לשבש ככל האפשר ולהאריך את משכו. השיטה התמקדה בלחימה בארבעה ממדים בשטח הבנוי (גגות, מבנה, פני הקרקע ותת-הקרקע), תוך ניצול הנוכחות של האוכלוסייה האזרחית והצפת השטח במטעני חבלה ובטיילי נ"ט. באופן זה היעד היה להביא לאבדות כבדות בקרב החיילים, דבר שיוביל בהכרח לתסיסה בחברה הישראלית, ולפעילות אגרסיבית של צה"ל אשר תוביל להרג המוני של האוכלוסייה המקומית ותגרום להשחרת פניה של ישראל בעולם. השילוב בין הנוק הפיזי לצה"ל ובין הפגיעה המדינית והתדמיתית בישראל נועד להוביל ללחץ בין-לאומי שבסופו יוביל להפסקת הלחימה ולשימור ממשל חמאס ברצועת עזה.

● פיקוד ושליטה - הזרוע הצבאית נבנתה במוטת שליטה רחבה בכל רצועת עזה ובחלוקה למרחבים שכיסו את תאי השטח שלה באופן מלא. לחמאס היו חמש חטיבות מרחביות (צפון הרצועה, עזה, מרכז הרצועה, חאן ינוס ורפיח) אשר כללו יחדיו 24 מסגרות גדודיות וקרוב ל-100 מסגרות פלוגתיות. לכל חטיבה היו גם מערכי לחימה תומכים כגון אש, מודיעין וייצור אמל"ח וכוחות אוויר וים, אשר אפשרו לה לנהל לחימה בזרתה באופן בלתי תלוי במרחבים אחרים. כמו כן, לכל מסגרת צבאית היו פירים פזורים בשטח הבנוי שאפשרו לחימת גרילה, ומערכת תת-קרקעית בעלת תקשורת קווית שאפשרה את שרידות הפיקוד ואת היכולת להעביר פקודות, לחלוק מודיעין ולתאם פעולות.

● כוח אדם - הפיקוד הבכיר של הזרוע הצבאית בדרגות מח"ט, מג"ד ומפקדי מערכים תומכי לחימה הסתמך על אנשים עתירי ניסיון קרבי. רובם מבוקשים זה 20 שנה ויותר על ידי כוחות הביטחון ולקחו חלק בכל המערכות הצבאיות המרכזיות מול צה"ל. יכולתם לשרוד תקופה כה ארוכה אפשרה להם להנחיל את הידע הרב שצברו לפעילים רבים. אובדן מאות אנשים בדרג הלוחם ב"צוק איתן" הוביל לצורך למלא את השורות החסרות, אך גם לתובנה שיש להגדיל בהיקף ניכר מבעבר. לשם כך, ערכה תנועת חמאס מדי סוף שנת לימודים מחנות קיץ עבור תלמידי בתי הספר התיכוניים, בהם אימנה רבבות מהם בשימוש בנשק וחינכה אותם על ברכי משנתה. באופן זה איתרה מועמדים פוטנציאליים לגיוס, ומדי שנה גדלה בהתמדה מצבת לוחמיה. העלייה בכמות הפעילים אפשרה גם לזקק מתוכם את הטובים שבהם, הן מבחינת כושר גופני ורמה אישית הן מבחינת הלהט הדתי, ובכך להגדיל גם את כוח הנוח'בה עד כדי גדוד עילית בכל חטיבה מרחבית.

● אמל"ח - תנועת חמאס הייתה מודעת למגבלות להבריה נשק תקני מבחוץ לתוך רצועת עזה, אך כדי לממש את התכלית המבצעית הן בהגנה הן בהתקפה היא נדרשה להיקפים רחבים של רקטות, מטעני חבלה, רובי צלפים ונשק נ"ט. לשם כך, טובי המוחות במערך הייצור שלה, אשר עבדו מול לשכת הבינוי בחו"ל, הצליחו להכניס לרצועה חומרי גלם רבים, שאפשר היה להמירם לשימוש צבאי ולהקים תעש מקומי. עלה בידיהם להקים רשת סדנאות ופסי ייצור מעל הקרקע ומתחתיה, ובדרך זו הביאו לייצור המוני של רקטות שהטווח שלהן גדל בהתמדה עד כדי 250 ק"מ (רקטת עיאש 250). על ידי כך אפשר היה לייצר מסה של אש ולאטגר את מערך כיפת ברזל של צה"ל במקבצי שיגור צפופים. נוסף על כך, נשק הנ"ט

16 ואסטרטגיה, כרך 1, גיליון 1, עמ' 8-12.
<https://paltimeps.ps/post/297205>
 17 דיון, א' (2014, 10 בנובמבר). תשע הנשמות של
<https://www.mako.co.il/mako-vod-keshet/uvda-2015>

**השפעת חיכוך צבאי במרחב הימי על הביטחון
 הלאומי של ישראל: תקיפות החותיים בים האדום
 ובים הערבי (עמ' 48)**

1 U.S. Central Command (2024). Press releases, US CentCom website
 2 Liebermann, O and Bertrand, N. (22/1/24). US names campaign to target Houthis in Yemen "Operation Poseidon Archer". CNN
 3 Lott, A. (2021). Maritime Security Threats and the Passage Regime in the Bab el-Mandeb. Norwegian Centre for the Law of the Sea
 4 שמואל אלמס, ד' (2024, 2 במרס). החות'ים הטביעו את אוניית הצובר רובימאר; חשש לאסון סביבתי. גלובס
 5 Garamone, J. (2024, February 4). U.S., U.K. launch strikes against Houthi targets in Yemen to protect Red Sea shipping. U.S. Department of Defense
 6 Dunn, Jason, Leibovici, Fernando (2024, February 15). Shipping Disruptions in the Red Sea: Ripples across the Globe. Federal Reserve Bank of St. Louis
 7 דו"ח סקירת ההשלכות הכלכליות על ישראל של שיבוש הסחר הימי דרך מיצרי באב אל-מנדב (מרס, 2024), אגף הכלכלן הראשי במשרד האוצר, חשבון הלינקדאין של משרד האוצר (נדלה: 23 באפריל 2024)
 8 דברת, ע' ובנימין, ע' (2023, 18 בדצמבר). בתוך יום: הטרור החותי הכפיל את מחיר השילוח של מכולה מהמזרח לישראל. דה מרקר
 9 אגף הכלכלן הראשי (2024)
 10 ניוירוק טיימס (2005, 8 ביוני). משרד הביטחון נכנע לדרישה האמריקאית ולא מאשר עסקות יצוא ביטחוני לסין. דה־מרקר
 11 Thompson, H., & Watling, J. (2022). Assessing Dynamics of Control Through Iranian Technology Transfer to Yemen's Houthis. The RUSI Journal, 167(4-5), 64-77

2020-2021, קיימתי סדרת אימונים שבה השתתפו כ־400 לוחמים, תושבי אצבע הגליל, המייצגים 24 יישובים, עורפיים, סמוכים וקדמיים. כחלק מהאימונים, יצרתי מקרים ותגובות לכל כיתת כוננות ביישוב. במסגרת זו נערכו דיונים משותפים בהשתתפות חברי כיתת כוננות של יישובים שונים, על בעיות ופתרונות שעלו בתרגילים אלה בעקבות שיח לוחמי כיתת הכוננות. תמצית דיונים אלה מצויה במסמך "סיכום אימוני הכוננות" השלב הראשון בתוכנית "מגן הצפון" יוצא לדרך (11 במרס, 2020). אתר צה"ל
 6 זיתון, י', קראוס, י' וליאור, ג' (2023, 16 באוקטובר). צה"ל מפנה 28 יישובים הסמוכים לגבול הצפון: "לאפשר לנו חופש פעולה התקפי". ynet
 7 אשתר, ל' (2018). הצעת מחקר לדוקטורט, פינוי יישובי רמת הגולן
 8 שיח כיתות כוננות 2021, גזרה מזרחית, לבנון
 9 בן גוריון, ד' (1971). זכרונות. עם עובד
 10

**מגמות יסוד בתנועת חמאס ממבצע "צוק איתן" ועד
 "חרבות ברזל" (עמ' 40)**

1 מערכת את"צ (2024, 7 במרס). הופצה פקודת התחקירים הפנימיים בעקבות המלחמה. המוקדים המרכזיים והתהליך. אתר צה"ל
 2 https://www.ochaopt.org/content/key-figures-2014-hostilities#_ftn5
 3 <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/cairo-conference-palestine-reconstructing-gaza-cairo-12>
 4 <https://www.raya.com/2017/07/20>
 5 <https://www.aletihad.ae/article/111221/2015>
 6 <https://www.aa.com.tr/ar>
 7 <https://www.aa.com.tr/ar/1256230>
 8 <https://www.aljazeera.net/politics/2019/4/23>
 9 <http://felesteen.ps/details/news/153456>
 10 <http://hamas.ps/ar/post/7334>
 11 <https://paltoday.ps/ar/post/401366>
 12 https://www.bbc.com/arabic/middleeast/2014/04/140423_hamas_fatih_talks
 13 https://info.wafa.ps/ar_page.aspx?id=20135
 14 <https://paltoday.ps/ar/post/386912>
 15 אביעד, ג' (אפריל 2009). הזרוע הצבאית של חמאס ברצועת עזה: התפתחות, דפוסי פעולה וצפי. צבא